

номінація “Навчально-методичний посібник”

Автор: Білостоцька Інна Станіславівна

□

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
ЗАКЛАД “ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА I - III СТУПЕНІВ №9
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ”

Цікаві завдання на уроках української мови в початковій школі

номінація “Навчально-методичний посібник”

Бельдій Веліна Василівна
вчитель початкових класів
“спеціаліст вищої категорії”
Білостоцька Інна Станіславівна
вчитель початкових класів
“спеціаліст II категорії”

м. Вінниця
2016

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Цікаві завдання на уроках української мови.....	4
1.1. Дидактичні ігри.....	6
1.2. Лексичні вправи.....	18
1.3. Вправи на розвиток творчих здібностей.....	25
РОЗДІЛ II. Конспекти уроків.....	35
2.1. Конспект уроків української мови в першому класі.....	35
2.2. Конспект уроків української мови в третьому класі.....	38
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Мета педагогічної діяльності – сформувати компетентну особистість молодшого школяра на основі розвитку пізнавального інтересу, навчити самостійно мислити, озброїти необхідними для цього знаннями, вміннями та навичками.

Звичайно, досягти цієї мети шляхом використання лише традиційних форм та методів організації навчальної діяльності неможливо. Тому потрібно запроваджувати нові освітні технології, спрямовані на всебічний розвиток дитини.

На нашу думку, основними завданнями сучасного вчителя є залучення учнів до активної самостійної діяльності, перетворюючи школярів у її суб'єктів. Зацікавленість, викликана вчителем на уроці, за певних умов може перерости в стійкий інтерес до знань. "Учень — це не посудина, яку потрібно заповнити, учень — це смолоскип, який потрібно запалити".

Тому з перших днів навчання потрібно уважно придивлятися до кожного учня, намагатися знайти та розвивати його позитивні риси. Від уміння вчителя своєчасно їх помітити, допомогти дитині відчути впевненість у своїх силах, надати своєчасну підтримку, створити сприятливі умови, атмосферу творчості

залежить те, чи відчує дитина свою неповторність, чи виросте справжній таланти.

Згадаймо слова В. О. Сухомлинського: «Є успіх — є бажання вчитися» Особливо це важливо на першому етапі навчання — у початковій школі, де невдача приносить справжнє горе. Справді, учні початкових класів добре навчаються лише за умови, коли їм цікаво, коли вони переживають хоча б невеликий успіх.

Для цього вчителю потрібно перебувати в постійному пошуку цікавих форм, прийомів, засобів, технологій навчання молодших школярів, вміло поєднувати елементи передового педагогічного досвіду та інноваційних технологій у навчально-виховному процесі.

РОЗДІЛ І. ЦІКАВІ ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчання молодшого школяра має бути цікавим, радісним, і водночас забезпечувати глибоке засвоєння навчального матеріалу.

Завдання вчителя початкових класів — не лише навчити, а й пробудити в учнів емоційне задоволення, радість від отриманих знань, до самого процесу їх засвоєння.

Змусити дитину вчитися неможливо, навчанням необхідно захопити.

Елементи зацікавленості, гра, усе незвичайне, несподіване викликає у дітей здивування, живий інтерес до процесу пізнання, допомагає їм опанувати будь-який навчальний матеріал. Щоб активізувати пізнавальну діяльність дітей необхідно збагачувати зміст і форми роботи елементами цікавого.

Сьогодні перед учителями стоїть важливе запитання: як учити дітей? Ми, як і всі вчителі, шукаємо відповідь на нього і доходимо до висновку, що вчити потрібно так, щоб уроки були цікавими й при цьому діти здобували міцні знання.

"Будьте самі шукачами, дослідниками. Не буде вогнику у вас — вам ніколи не запалити його в інших," — писав В. Сухомлинський.

Як же зробити, щоб урок не тільки надавав учням певні знання й уміння, але й викликав у них справжній інтерес, щире залучення у навчальний процес, сформував творче начало?

Ми живемо в суспільстві змін, тому кожна людина вчиться протягом всього свого життя. Саме вчитель початкових класів повинен розвивати любов до навчання, пізнавальні інтереси дітей молодшого шкільного віку, їхні творчі навички, уміння самостійно здобувати знання, бути активними, не пасивними.

Розвиток творчої особистості молодшого школяра був і залишається одним із найважливіших завдань навчання і виховання. Школяра потрібно навчити розмірковувати, виказувати припущення, перевіряючи, чи правильні вони, спостерігати, узагальнювати та робити висновки.

Опрацювавши методичні поради щодо використання цікавих вправ та завдань на уроці, ми узагальнили добірку цікавих дидактичних ігор, вправ, запитань, що можна використовувати на уроці.

1.1. Дидактичні ігри на уроках української мови

В.О. Сухомлинський писав, що без гри не має і не може бути повноцінного розумового розвитку, порівнював гру з величезним світлим вікном, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишнє, з іскрою, яка запалює вогник допитливості. Отже, стараймося, щоб гра не була епізодом, а проходила б крізь усе життя дитини. Бо гра – це є творчість, гра – це є праця, а праця – шлях дітей до пізнання світу.

Дидактична гра — гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Оволодіти необхідними знаннями, вміннями й навичками учень зможе лише тоді, коли він виявлятиме до них інтерес, і коли вчитель зумів зацікавити учнів.

Якщо спочатку учень зацікавиться лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний з нею матеріал, в нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал, тобто він почне готуватися до участі в грі.

У дидактичних іграх діти спостерігають, порівнюють, класифікують предмети за певними ознаками, виконують аналіз й синтез, абстрагуються від несуттєвих ознак, роблять узагальнення. Багато ігор вимагають уміння висловлювати свою думку в зв'язній і зрозумілій формі, використовуючи термінологію. Вони відповідають закономірностям розумового розвитку молодших школярів, вносять у процес пізнання емоційно-образний струмінь, дозволяють у доступній та цікавій формі формувати пізнавальні компетентності учнів, сприяють їх самоствердженню, розвивають наполегливість, бажання до успіху.

Ігрова діяльність на уроці - це гра лише для дітей, а для вчителя - це спосіб навчання. Ігри на уроках української мови можна використовувати для ознайомлення дітей з новим матеріалом та для його закріплення, для повторення раніше набутих уявлень і понять, для повнішого і глибшого їх осмисленого засвоєння, розвитку основних прийомів мислення, розширення світогляду. Систематичне використання ігор підвищує ефективність навчання.

Пропонуємо ігри, які проводимо на уроках української мови.

✘ «Чарівна паличка»

- Зла чаклунка зачарувала деякі предмети в нашому класі. Щоб їх розчаклувати, потрібно правильно вимовити всі звуки у назві цього предмета.

Учитель торкається якогось предмета в класі "чарівною" паличкою, а учні хором або по одному називають послідовно всі звуки в назві цього предмета.

«Вередлива буква»

✘ Жила собі, була собі буква у словах. Але одного разу завередувала і втекла.

Потрібно її впіймати і поставити на місце.

В цих словах замість рисок уявляй собі букву «О» і читай їх:

Д-бр-, м-р-з, ж-вт-к, г-л-д, м-з-к, с-р-м, г-р-х, к-л-. м-л-к-, б-л-т-, к-м-п-т,

к-л-с-к, з-л-т-, б-р-шн-. м-т-др-м, п-в-р-т, п-т-п, п-р-ш-к, в-л-кн-.

«Цікава буква»

✘ Школярі пригадують і записують якомога більше слів, до складу яких входять дві однакові букви. (наприклад: загадка, парасолька, годинник, корисний)

“Шифрувальники”

- Зараз кожний з вас перетвориться на шифрувальника і зашифрує слова за допомогою фішок.

На партах дітей розміщено предметні малюнки та фішки. Один учень кладе малюнок на парту, інший називає його та викладає за допомогою фішок

звукову модель. Потім учні міняються ролями. Під час гри вчитель контролює правильність виконання завдання.

«Чим відрізняються слова?»

- До нас завітали слова, що дружать між собою. Ви уважно слухайте, запам'ятовуйте їх і називайте звуки, якими різняться слова у парі.

Учитель називає пари слів (наприклад: шишка-мишка, пічка-річка тощо).

Діти уважно слухають вчителя і називають звуки, якими різняться слова у парі.

«Полювання за звуком»

Відгадати ім'я людини за першими звуками слів і записати його:

Фартух, екіпаж, дерево, іній, радість. (Федір)

Соняшник, оркестр.філармонія, іриси. ясен. (Софія)

Зірка, октава, Різдво, Ярило, небокрай, айва.(Зоряна)

«Наскрізна абетка»

Записати всі літери абетки одна під одною. Потім пригадати і записати слова (іменники в початковій формі) так, щоб кожна з цих літер була другою:

а - байка;

б - абрикос;

в - автор;

❏ «Зашифрований алфавіт»

Кожна цифра відповідає порядковому номеру букви в алфавіті.

Це-дикий звір, який любить спати.

3, 6, 5, 16, 11, 5, 32. (Ведмідь)

«Як правильно?»

Потрібен наголос, малята! Без нього важко прочитати!

1. У замку ніхто не жив. Двері замку були на замку. На горі височів старовинний замок. На дверях висів великий замок.

2. Взимку поля вкриті снігом. Поля любить зиму.

3. На березі пасуться кози. На березі пожовкло листячко.
5. У книзі сорок сторінок. У сорок скрипучий голос.
6. Рослині потрібне сонячне тепло. Сьогодні вдень дуже тепло

«Добавлянка»

Учитель пропонує назвати слова, що починаються, наприклад, складом «за» - загадка, завдання, заєць. Виграє той, хто називає останнє слово.

“Телеграф”

Попередньо вчитель пояснює дітям, як працює телеграф.

Учитель називає слово, а учень-телеграфіст має відстукати по парті стільки разів, скільки складів у слові. Решта - “контролери” - перевіряють правильність виконання завдання. Згодом учні можуть грати самостійно в парах, даючи завдання одне одному.

“Чарівний потяг”

☒ - Добрі друзі зібралися зібралися у подорож. Вони придбали квитки, проте не можуть визначитися, у які вагони потрібно сісти. Допоможімо тваринкам і розсадимо їх у вагони!

Потяг має 3-4 вагончики на яких позначено кількість складів. Діти повинні визначити, яка тварина, зображення якої демонструє вчитель “поїде” у першому вагончику, в другому і т. д.

«Змійка»

Кожний член групи по черзі виходить до дошки, записує по одному словниковому слову і підкреслює орфограму в ньому. Записи можна робити не тільки на дошці, а на аркуші паперу.

“Чарівний ланцюжок”

☒ Знайти в ланцюжку словникові слова і записати їх.

Температурадіолень; четвересень;

абрикосмонавтомобільчетверблюдокеаназадзигатемпературадіолень

бібліотекалендареволуціясен

“Зрости деревце”

На дошці - картки зі словами. Учні вибирають серед них слова-“родичі” та кріплять відповідні до певного деревця.

“Ланцюжок споріднених слів”

Кожна група отримує слово, до якого потрібно дібрати споріднені слова. Виграє та група, учні якої правильно дібрали найбільшу кількість слів.

Гра «Упіймай корінь»

Вчитель називає слова , а учням пропонується «впіймати» назвати корінь даних слів.

Упіймай корінь «ДОЩ»

Дощик, долото, дощити, дорога, дощаний, задощило, догнати, дощик.

✘ “Листоноша”

У кожного учня на парті картки зі словами. На дошці три конверти, на кожній картці – морфемна схема слів. Учень розбирає слово за будовою і кладе картку у відповідний конверт.

“Ліхтарики, засвітяться!”

✘ Двоє учнів беруть по ліхтарику, один з яких червоний (префікс с-), а другий – жовтий префікс з-, зі-), і за командою вчителя прикріплюють до слів. Переможе той, хто швидше правильно впорається із завданням.

Чому іменник має таку назву

Є на світі звичайна і незвичайна країна Предметія. Звичайна тому, що живуть у ній предмети і речі, люди і тварини. А незвичайна тому, що у ній тільки два міста: Хто? і Що? У місті Хто? живуть люди і тварини. У місті Що? – всі інші предмети. Керує країною незвичайний король - Іменник. Так назвали його після того, як почав давати назви, клички, імена всім, хто жив у країні. І от, зібравшись на велику раду, вирішили жителі країни називатися іменем свого короля – іменниками.

«Я – тобі, а ти – мені»

Учитель промовляє слова, а учні - “повертають” слова, ставлячи до них запитання.

«Впізнай іменник»

Стрімкий, залізний, точний... (годинник).

Працьовитий, рідний, старенький... (дідусь).

Новий, цікавий, словниковий... (диктант).

Хижий, маленький, сірий, безхвостий, колючий... (їжак).

Легкий, дерев'яний, кольоровий... (олівець).

☒ .Перший, вихований, мудрий... (учитель).

Коричнева, солодка, шоколадна... (цукерка).

Чорні, однакові, шкіряні... (черевики).

« Відшукай іменник »

Відшукати іменник, плеснути в долоньки.

Вчитель читає слова з карток, а діти, почувши іменник, плескають в долоньки.

« Весняні іменники »

За визначений час написати в зошитах іменники весняної тематики.

Працюють учні класу або окремої групи в зошитах. Переможцем вважається той учень, який написав правильно найбільшу кількість іменників. Тематику слів можна змінювати в залежності від пори року.

« Іменники на одну букву »

За визначений час дібрати і записати іменники на одну букву.

Вчитель пропонує на певну букву дібрати і записати іменники, що відповідають на питання що? (або на питання хто?). Переможцем вважається той, хто протягом визначеного часу правильно запише найбільшу кількість таких слів.

« Лото »

Знадобляться картки із записаними іменниками, червоні та зелені кружечки.

Слід закрити на картці червоним кружечком ті іменники, що відповідають на питання хто?, а зеленим – що відповідають на питання що?

Переможцем вважається той, хто правильно виконав завдання.

« У лісі »

За визначений час написати в зошиті іменники, що означають назви істот та неістот, які ми можемо назвати, перебуваючи в лісі.

Тематику слів можна змінювати, наприклад: «На лузі», «На річці» тощо.

«Розділи відгадки»

Відгадати загадки, відгадки записати в 2 стовпчики: іменники, які вживаються лише в однині і іменники, які вживаються тільки в множині.

Матеріал для гри:

У зимову веселу пору

Ми кращі друзі дітвори.

Вивозять двти нас нагору,

А ми веземо їх з гори. (Сани)

Мию, мию без жалю,

Мию там, де брудно.

Цю роботу я люблю,

Та від неї худну. (Мило)

Ці кристалики тверді

Аж іскряться.

Народились у воді,

А води бояться. (Сіль)

Білий як сніг,

В пошані у всіх.

До рота попав –

Там і пропав. (Цукор)

Воно дуже просто зветься,

Завжди куркою гребеться.

Як за хвіст його потягнеш –

Щось захопиш і дістанеш.

А як станеш на головку,

То по лобі влупить ловко. (Граблі)

Хто входить і виходить –

Нам першим руку подає.

Ми стоїмо завжди при вході,

Нас у хаті кілька є. (Двері)

Рідке, а не вода, біле, а не сніг. (Молоко)

Шкварчить, верещить, коли в казані кипить. (Сало)

Свіх очей не маю, а бачити допомагаю. (Окуляри)

У полі народився, до їжі згодився. (Хліб)

В печі боки обпекла і в стіну міцну лягла. (Цегла)

Ця рідка рідина не солодка, а їдка,

Та на користь ця вода, гоїть рани всі вона. (Йод)

Сидить у діжці, спускає ніжки. (Тісто)

✘ «Подорож картою України»

Продовжити ланцюжок іменників – власних назв: назви міст; річок.

Завдання можна ускладнити: записати назви міст таким чином, щоб кожен кінцевий звук попередньої назви був першим звуком наступної.

« Прізвище, ім'я, по батькові»

Утворити від прізвища - ім'я та по батькові людини.

✘ Наприклад: Іванов – Іван Іванович

« Чарівне листя»

Знадобляться вирізані з паперу листочки із записаними на них іменниками в однині та множині, кошики. Вибрати листочки і іменниками у однині та множині у відповідний кошик.

“Впізнай рід”

Є в людини на прикметі

Сотні, тисячі предметів.

Та щоб їх розмежувати,

Що й кому належить знати,

Поділив усіх як слід,

Добре нам відомий ... (рід)

Клас поділяється на 3 команди. Кожна команда отримує свій будиночок — рід. На столі у вчителя картки із надрукованими словами. Будиночки прикріплені до дошки. Учні по черзі підходять до столу, вибирають картку зі словом і заселяють у будиночок. Перемагає той ряд, який швидше заселить свій будиночок.

«Добери слова»

Завдання: до слів - узагальнюючих назв - дібрати іменники чоловічого, жіночого і середнього роду.

Ведучий називає узагальнюючі назви, а учні добирають 3 іменники: чоловічого, жіночого і середнього роду. (Звір: ведмідь, зебра, левеня)

Перемагає та група або учень, яка швидко і правильно назве слова.

«Ланцюжок загадок»

Кожна група задалегідь добирає загадки з певної теми для учасників команди-суперника. Діти відгадують і визначають рід іменника- відгадки.

«Римування»

Вчитися підбирати риму до запропонованих іменників.

Вчитель пропонує учням слова на картках, діти відшуковують римовану пару. Слова: річка, лінь, пень, день, тінь, стрічка.

«Відмінковий ланцюжок»

Наче лицарі казкові,

Вірно служать рідній мові.

Так слова єднати вміють,

Що усі їх розуміють. (Відмінки)

Гравці діляться на групи. Ведучий називає іменник у називному відмінку і вказує закінчення, потім пропонує гравцям першої групи по черзі змінювати іменник за відмінками. Після місцевого відмінка ведучий називає інший

іменник тієї ж відміни знову в називному відмінку. Продовжують ланцюжок учні другої групи

«Хто більше?»

Добери до слів влучні ознаки:

Лимон — жовтий, кислий, соковитий, ароматний, круглий;

Груша — червонобока, солодка, запашна, смачна, спіла, пізня;

Яблуко — рожеве, ароматне, жовтобоке, кисло-солодке, раннє.

Кожен прикметник можна вживати лише один раз.

«Добери влучне слово»

Добери спільний прикметник

Ключик, рибка, годинник ... (золотий)

Пора, серце, чай ... (гарячий)

Смак, нитка, талія ... (тонкий)

Лінія, ніс, мова ... (пряма)

Суп, волосся, гребінець ... (густий)

Досвід, сльози, перець ... (гіркий)

Повітря, думка, кохання ... (чистий)

Погляд, клас, волосся ... (світлий)

Риба, легенда вода ... (жива)

«Заборонений прикметник»

Учитель диктує речення. Речення, в яких є прикметники на означення кольору, писати не можна.

Виграє той, хто правильно виконає завдання.

Для цієї справи можна використати такі речення:

1. Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі?
2. Ви знаєте, як сплять старі гаї?
3. Як упав же він із коня та й на білий сніг.
4. На призьбі дід старий, як сон.

5. Проти сонця дим, проти зимнього патлатий.

6. Мій травень золотий, зелений травню! Мій травню голосний — на всі дороги!

«Відгадай за закінченням, який прикметник»

На дошці написано прикметники й закрито, видно лише їхні закінчення. За ними учні повинні відгадати прикметник і написати його з самостійно придуманим іменником наприклад: зелен-ий (гай), блакитн-е (небо), на синь-ому (озері), сусідн-ій (табір), до ближнь-ого (села), прозор-е (скло), черств-ого (хліба), крайн-я (хата), струнк-ої (берези), солодк-ому (кавуну).

«Хто швидше перетворить десять іменників на прикметники»

На дошці написано десять іменників, їх треба перетворити на прикметники, наприклад: холод — холодний, мороз — морозний, зима — зимній, вітер — вітряний, дощ — дощовий, сніг — сніговий, залізо — залізний, поле — польовий, город — городній, жито — житній.

“Це наш час”

Учні поділяються на три групи: теперішній, минулий, майбутній час. Учитель проказує слово. Групи повинні впізнати слово і підняти руку, якщо слово належить до їхньої групи. Коли у реченні є дієслова двох часів, то руки піднімають обидві групи. Виграє та група, учні якої найменше помилок.

«Де чий будиночок?»

Учні об'єднуються в групи за кількістю будинків. На картках написані дієслова в однині та множині. Учні обирають відповідні картки та вставляють їх у “кишеньки” будинків, коментуючи свої дії.

«Інтерв'ю»

Діти об'єднуються у пари. Кожна пара розподіляє ролі: “кореспондент” і “респондент”.

“Кореспондент” складає запитання, “респондент” відповідає на них.

Потім учні міняються ролями.

«Правда чи ні»

☒ - Незнайко написав декілька речень, але я ніяк не можу з'ясувати, це правда чи жарт. Якщо воно правдиве, учні піднімають зелену картку, якщо

хибне – червону. Один з учнів пояснює Незнайкові, яка помилка міститься у реченні.

Приклади речень: На нашій яблуні виросло багато смачних шишок. Сова вдень спить, а вночі шукає собі їжу.

«Прийміть телеграму»

Вчитель у швидкому темпі, з паузами між словами, передає по літерах текст телеграми. Учні записують речення в зошитах. Правильність рийнятого тексту перевіряють виконанням названої дії.

Пе - о - пе - ел - е - ес - ка - а - ій у де - о - ел - о - ен - і!

(Поплескай у долоні!)

«Творимо речення»

Кожній групі запропоновано картку з ключовим словом.. Учні читають

слово, дописують до нього інше, щоб утворити словосполучення. Усі учасники дописують по одному слову, поширюючи попереднє речення.

Сонце

Сонце світить.

Яскраве сонце світить.

Яскраве сонце світить в небі.

Яскраве сонце світить високо в небі.

Яскраве сонце світить високо в синьому небі.

«На загадку дай відгадку»

З'ясувати межі слів кожної загадки; відгадати загадку; визначити і записати рід слова-відгадки:

Ізнебадивозолоте

Ісвітитьнамігріє.

Ніщобезньогонеросте,

Івсякйомурадіє.

«Речення у слові»

Учні отримують картку з ключовим словом. Скласти речення , слова якого

починаються на літери запропонованого слова, не змінюючи їх місцями.

Білка

Богдан і Ліна купили апельсин.

Бананами індик лікував крокодилу ангіну.

Бабуся Інна любить куштувати ананаси.

1.2. Лексичні вправи

Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення його розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови – словом, є головним джерелом збагачення словника учнів. Вивчення лексики розвиває увагу учнів до значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови. Через інтерес до лексики виховується інтерес до мови в цілому.

Важливою умовою мовленнєвого розвитку молодших школярів є робота над збагаченням й увиразненням їхнього словника, формування вмінь правильно, точно й образно використовувати лексику рідної мови під час продукування власних висловлювань. Саме тому змістом початкового навчання мови, як зазначається в Державному стандарті, є "слово, його лексичне значення, багато-значні слова, найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми". Учні повинні "вміти пояснювати пряме значення вживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати в текстах синоніми, антоніми та найуживаніші омоніми".

Щоб успішно розв'язати ці завдання, учитель повинен сам добре знати словникову систему мови і ті процеси, які в ній відбуваються. Лінгводидактичною основою організації роботи над формуванням уявлення про слово, словниковий запас молодших школярів є лексикологія (розділ науки про мову, який вивчає її словникову систему).

У початкових класах лексикологія як самостійний розділ науки про мову не вивчається. Учні засвоюють лише деякі відомості про лексику, зокрема практично ознайомлюються з прямим і переносним значенням слів, багатозначністю, омонімією, синонімією й антонімією в розділі "Слово".

Знання, яких набувають учні, мають стати основою для подальшого вдосконалення за собів вираження думок в усному й писемному мовленні.

Учні з розрізної азбуки складають слово.

Вчитель пропонує «почаклувати» - змінити одну букву на іншу, відняти або додати

якусь букву і прочитати нове слово, пояснивши його значення.

Наприклад: сон (Н - на М); коса (С - на Р, на З), їжа - на їжак; фарба -

на фара, кріт - на кіт тощо

«Складовий аукціон»

Має на меті повторити правопис словникових слів.

Учитель пропонує назвати слова, щопочинаються, наприклад, складом «за» — загадка, завдання, заєць. Виграє той, хто називає останнє слово.

«Хто (що) заховався?»

Класовод вивіщує на магнітну дошку малюнки предметів зворотною стороною до дітей. На зворотній стороні записано кілька ознак предмета, який «заховався». Педагог читає ці ознаки. Учні намагаються назвати предмет. Якщо вчитель відкриває малюнок, то діти із завданням впоралися.

Школярі складають речення зі словом, яке позначає названий предмет, у зошитах.

Матеріал для ігор «Хто (що) заховався?» :

1. Стрімкий, залізний, точний... (годинник).
2. Працьовитий, рідний, старенький... (дідусь).
3. Новий, цікавий, словниковий... (диктант).
4. Хижий, маленький, сірий, безхвостий, колючий... (їжак).
5. Легкий, дерев'яний, кольоровий... (олівець).
6. Перший, вихований, мудрий... (учитель).
7. Коричнева, солодка, шоколадна... (цукерка).
8. Чорні, однакові, шкіряні... (черевики).

Морфологічні шаради

Учитель називає слова, з частин яких треба створити нове слово. Наприклад, щоб створити слово посадка треба взяти префікс з слова поїзд, корінь із слова садівник, суфікс і закінчення із слова поїздка.

Префікс із слова проїзд, корінь із слова лісник., суфікс із слова каток. (Пролісок).

Префікс і корінь із слова проводир, суфікс і закінчення із слова коробка. (Проводка).

Префікс із слова побудова, корінь із слова купити, суфікс і закінчення із слова печатка. (Покупка).

Префікс із слова відпустка, корінь із слова загадка, суфікс і закінчення із слова виставка. (Відгадка).

Префікс із слова прибув, корінь із слова кордони, суфікс із слова керівник.(прикордонник).

«Ланцюжок»

Учитель показує учням ланцюжок (на малюнку або справжній), звертає увагу дітей на те, як одне кільце з'єднане з іншим. Пропонує зробити ланцюжок із слів так, щоб вони з'єднувалися однаковими складами. Наприклад: Віра - ракета - тато - товар - варениця - ...

«Слова-переверти»

Учитель пропонує дітям прочитати незвичні слова-переверти і пояснити значення їх, якщо читати зліва направо та справа наліво. Еге, ага, біб, тут, пуп, дід, піп, око, Пилип, Алла, Аза, Ада, корок, потоп, кабак, наган, зараз, шалаш. Учитель пропонує дітям прочитати інші слова-переверти спочатку зліва направо, пояснити, яке значення кожного з них. Бук, сир, раб, серп, рим, луг, касир, куб, кіт. А потім - прочитати ці слова справа наліво і порівняти, чи змінився їхній зміст, значення.

«Чиє слово найдовше?»

Учасники гри по черзі називають слова. Кожне наступне повинно починатися на той же звук, що й попереднє, але мати на один звук більше. Наприклад, приголосний в (ви, віл, ваза, вітка, ворона, водопад, вовкодав, водокачка, водопровід, відповідальний, відмежований і т.д.). Виграє той, хто назве найдовше слово, що починається на той або інший звук.

Прочитайте вірш. Випишіть слова, якими автор називає снігопад.

✘ Як називаються такі слова?

Ну й зима – хуртеча та вітрюга,

ні проїхати, ані пройти;

третій тиждень небо в завірюсі

падає на землю степову.

Налітає раз у десять років

отака скажена крутія... Леонід Первомайський

Продовжте синонімічний ряд

Абетка, ...(алфавіт, азбука,...).

Іде, ...(плентається, шкутильгає, шкандибає,...).

Говорить, ...(базікає, розказує, розмовляє,...).

Думає ...(метикуює, розмірковує, гадає, ...).

Складіть сенкан на тему "Україна"

✘ Україна

Велика, багата, рідна, чудова.

Чарує, квітне, розвивається.

Батьківщина, держава, рідний край.

Немає кращої ніде землі.

«Встановіть відповідність»

Назвіть антонімічні пари.

Добрий доброго навчає., ... а лихим і в двері не ввійдеш.

Добрий плаче від радості,... .. а злий від заздрості.

Добрим словом мур проб'єш, ... а злий на зле наставляє.

До слова веселка доберіть спочатку близькі за значенням слова, а потім порівняння

Веселка - ... (райдуга) .

Веселка, ніби ... (барвисте коромисло, диво-брама, дивовижний міст, ...)

Утворіть словосполучення протилежні за значенням

Тихе читання - ... (голосне) читання.

Тихий голос - ... (гучний) голос.

Тихий вітер - ... (дужий, сильний) вітер.

Тиха вулиця - ... (гомінка) вулиця.

Тихе море - ... (бурхливе) море.

Тиха погода - ... (вітряна) погода.

Замініть у словосполученнях іменники так, щоб прикметники вживались у переносному значенні

Широкий диван - широкий ... (погляд).

стальні двері - стальні ... (нерви).

сухий одяг - сухий ... (текст).

холодна зима - холодна ... (розмова).

кучеряве волосся - кучеряве ... (дерево).

До поданих словосполучень у переносному значенні, доберіть словосполучення у прямому

Солодкий сон - ... (солodka цукерка).

Хмара плаче - ... (дитина плаче).

Осінь жовтокоса - ...(весна зеленокоса).

Срібний голос - ... (срібний ланцюжок).

Прочитайте. Поясніть значення слова іде у кожному реченні

Людина іде. (Пересувається)

Сніг іде. (Падає)

Урок іде. (Триває)

Літак іде на посадку. (Летить)

Поширте третє речення, запишіть його.

Визначте значення фразеологізмів (стійких сполучень слів)

Побігти світ за очі - ... (побігти, не вибираючи шляху, невідомо куди).

Їсть - аж за вухами лящить - ... (спожити всі харчі дуже швидко).

Не кидати слів на вітер - ... (не говорити марно, даремно що-небудь).

Позичати очі у Сірка - ... (втратити почуття сорому, власної гідності).

Наче курка лапою - ... (недбало, неакуратно, неохайно писати).

Вуха розвісити - ... (уважно, з цікавістю, з великим захопленням слухати).

Замініть кожне стійке сполучення слів дієсловом-синонімом. До кожного дієслова доберіть антонім

Тримати язик за зубами - ... - ... . (мовчати - розмовляти).

Зарубати на носі - ... - ... . (запам'ятати - забути).

Клювати носом - ... - ... . (спати - прокидатися).

Надути губи - - (розсердитися - розсміятися).

Байдики бити - - (лінуватися - працювати).

Не чути ні рук, ні ніг - - (стомитись - відпочити)

Замініть кожне стійке сполучення слів дієсловом-синонімом. До кожного дієслова доберіть антонім

Бити байдики - ... - ... . (лінуватися, працювати).

Пекти раків - ... - ... . (червоніти від сорому, бліднути, ніяковіти).

Пасти задніх - ... - ... . (відставати - наздоганяти).

З одним із стійких сполучень слів складіть і запишіть речення.

Доберіть порівняння. Запишіть

Незабудки, наче ... (небо).

Нагідки, мов ... (сонечка).

Нарциси, як ... (кипариси).

Конвалії, ніби ... (дзвіночки).

Кульбабки, немов ... (курчатка).

Квітки каштана, мов ... (свічки).

Кактуси, немов ... (їжачки)

До поданих словосполучень доберіть влучні порівняння про маму

Дивосяйні очі - ... (іскристі, немов коштовні діаманти)

Щира усмішка - ... (чиста, мов найпрозоріша струмкова вода)

Ласкаві слова - ... (теплі, ніби сонячне проміння)

Тоненькі чорні брови - ...(мов коромисло, ніби веселка)

Довгі коси - ... (слетені, немовби тугий сніп)

Допишіть слово, найбільш влучне

Вузька, покручена ... (стежка, дорога, путь).

За селом почався березовий ... (ліс, діброва, гай).

І на сході небо стало ... (червоним, рожевим, багряним, рум'яним).

(Червона, рожева, багряна, рум'яна)... калина похилилась над водою.

Ліс восени став ... (червоним, рожевим, багряним, рум'яним).

Щічки у дівчат були ... (червоними, багряними, рум'яними).

Фразеологізми у зоопарку

Злий як ...

Голодний як ...

Упертий як ...

Здоровий як ...

Хитрий як...	Покірний як ...
Полохливий, як ...	Глухий як ...
Колючий як ...	Балакучий як ...
Шкідливий як ...	Надутий як ...

Що спільного в словах-відгадках?

З поданих двох речень складіть одне за допомогою маленького слова а. Який розділовий знак треба поставити перед сполучником?

Хліб – батько. Вода – мати.

Ліс – брат. Вода – сестра.

Липень – маківка літа. Грудень – шапка зими.

Підкресліть протилежні за значенням слова (антоніми)

1.3. Вправи на розвиток творчих здібностей

Розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самотійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і удосконалюють свої здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога - управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

І єдиним, на нашу думку, найефективнішим засобом досягнення мети є інноваційні технології навчання. Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне дати якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між вчителем і учнем.

Розподілити ряд видових назв між двома родовими:

Ластівки, шпаки, горобці, синиці, снігурі, щиглі, дятли.

(визначити перелітних птахів і тих, що залишаються зимувати)

Визначити предмет за його ознаками (колір, форма, розмір...):

- а) легка, м'яка, біла - ...
- б) струнка, висока, білокора -...
- в) пухнаста, руда, працьовита -...

Визначити предмет за його діями:

- а) літає, падає, покриває, блищить, скрипить -...
- б) світить, гріє, усміхається, зігріває -...

Дати визначення предмета:

Мак - ...

Вовк -...

Лебідь -...

«Зайчик»

Учитель пропонує дітям прочитати склади, «стрибаючи», як зайчик, «з однієї купинки на іншу»

По гу сам то зе бо ка до у ло лі зує ро а

1 6 8 12 14 10 2 4 9 11 13 3 5 7 (Показує дорогу, а сам у болото лізе).

Яке сі та зі м'яч ке ко й ко ляч

1 2 5 8 3 6 4 7 10 9 (Яке сім'ячко, таке й зіллячко).

«Збери слово»

Учитель пропонує дітям прочитати слова кожного рядка, взяти з першого слова першу літеру, з другого - другу, з третього - третю і т.д. й одержати нове слово.

Риба, рак, макарони, поле, салат, пір'їна - ракета.

Шия, скло, слово, масло, ручка - школа.

Парк, сіно, ліс, рідня, лілія - пісня.

Метро, дощ, сова, гора - мова.

Запиши букви кожної групи в алфавітному порядку .Які слова вийшли ?

Р , і , в , ш ;

е , в , р , х ;

т , і , г , с , ь ;

с , т , і , в , ь ;

а , і , я , з ;

о , н , і , в , к .

Мовний струмочок

Чорна - тінь, ніч, крона, кофтина ...

Оранжевий -колір, апельсин, велосипед ...

Зимова ніч була ... холодною, довгою, страшною ...

У вікно заглянув місяченько ... хитрий, молодий, ясний ...

На небі з'явилися хмари ... легкі, химерні, пухнасті ...

Нам дуже сподобалось маленьке пухнасте ... каченятко, цуценятко,

кроленятко.

Математична граматика

Додавати й віднімати потрібно не числа, а букви і склади. В результаті математичних дій отримаємо слово.

ЛИПА - ПА + МОН

(лимон)

ВЕРБА - БА + БЛЮДЦЕ - ЦЕ

(верблюд)

ЧЕРГА - А + ОДА - ДА + ВИЙ

(черговий)

«Складання пропозицій»

Ця гра розвиває здатність швидко встановлювати різноманітні, іноді зовсім несподівані зв'язки між звичними предметами, творчо створювати нові цілісні образи з окремих розрізнених елементів.

Беруться навмання три слова, не пов'язаних за змістом, наприклад «озеро», «олівець» і «ведмідь». Треба скласти якомога більше пропозицій, які обов'язково включали б в себе ці три слова (можна міняти їх відмінок і використовувати інші слова). **Відповіді можуть бути банальними** («Ведмідь кинув в озеро олівець»), **складними**, з виходом за межі ситуації, позначеної трьома вихідними словами, і введенням нових об'єктів («Хлопчик взяв олівець і намалював ведмедя, що купається в озері»), **і творчими**, що включають ці предмети в нестандартні зв'язки («Хлопчик, тонкий, як олівець,

стояв біля озера, яке ревло, як ведмідь.

«Виключення зайвого»

Беруться будь-які три слова, наприклад, «собака», «помідор», «сонце». Треба залишити тільки ті два слова, які позначають у чомусь подібні предмети, а одне слово, «зайве», що не володіє цією загальною ознакою, виключити. Слід знайти якомога більше варіантів виключення зайвого слова, а головне - більше ознак, що об'єднує кожну пару слів, що залишилася і не властивих зайвому. Не ігноруючи варіантами, які відразу ж напрошуються (виключити «собаку», а «помідор» і «сонце» залишити, тому що вони круглі), бажано пошукати нестандартні і в той же час дуже влучні рішення. Перемагає той, у кого відповідей більше.

Ця гра розвиває здатність не тільки встановлювати несподівані зв'язки між розрізненими явищами, але легко переходити від одних зв'язків до інших, не зациклюючись на них. Гра вчить також одночасно утримувати в полі мислення відразу кілька предметів і порівнювати їх між собою. Важливо, що гра формує установку на те, що можливі абсолютно різні способи об'єднання і розчленування певної групи предметів, і тому не варто обмежуватися одним-єдиним «правильним» рішенням, а треба шукати їх безліч.

«Пошук аналогів»

Називається який-небудь предмет або явище, наприклад «вертоліт». Необхідно виписати якомога більше його аналогів, тобто інших предметів, схожих з ним за різними істотними ознаками. Слід також систематизувати ці аналоги за групами в залежності від того, з урахуванням яких властивостей заданого предмета вони підбиралися. Наприклад, в даному випадку можуть бути названі «птах», «метелик» (літають і сідають); «автобус», «поїзд» (транспортні засоби); «штопор» (важливі деталі обертаються) і ін. Перемагає той, хто назвав найбільшу кількість груп аналогів.

Ця гра вчить виділяти у предметі найрізноманітніші властивості й оперувати окремо з кожним із них, формує здатність класифікувати явища за їх ознаками.

Завершення розповіді

Дітям пропонується початок будь-якого оповідання. Наприклад: «Був ясний сонячний день. По вулиці йшла дівчинка і вела на повідку смішне цуценя. Раптом звідки не візьмись ...».

Розповідь можна оцінити за такими критеріями:

- закінченість оповідання;
- яскравість і оригінальність образів;

- незвичайність повороту і сюжету;
- несподівана кінцівка.

Складання розповіді з використанням окремих слів

Дітям пропонуються окремі слова. Наприклад: а) дівчинка, дерево, птах, б) ключ, капелюх, човен, в) кабінет, дорога, дощ. Потрібно скласти зв'язну розповідь, використовуючи ці слова.

«Мовна плутанина»

На дошці вчитель записує слово, наприклад слово «електрика». Учні повинні скласти з букв цього слова нові слова. Повторювати букви не можна (три, кит, так, «кар», рак, лак...)

Впізнай іменник за допомогою прикметників

На дошці записані іменники а учні мають записати ознаки даних іменників – слова – прикметники.

Груша (жовта, солодка, запашна, смачна).

Стіл (дерев'яний, високий, квадратний новий, коричневий).

Сніг (білий, лапятий, іскристий, сріблястий, легкий, холодний).

Ранок (літній, лагідний, холодний, теплий, спекотний, ясний, дощовий).

Мама (молода, лагідна, добра, весела, строга, привітна, справедлива, турботлива, найкраща).

Троянда (червона, ніжна, тендітна, запашна, гарна.. велика).

Завершіть діалог одним з цих висловів

- Мамо, тобі подобається моя нова подруга?
- Так, приємна дівчинка.
- Правда, вона схожа на свою маму?
- Вони ... (як дві краплини води)

- Що ти подарував своєму другові на день народження?
- Фотоапарат.
- Чи сподобався йому твій подарунок?
- Він ... (був на сьомому небі).

Складнішою формою тренувань у побудові діалогу з використанням фразеологізмів є вправи на самостійний добір усталеного вислову у кінці репліки.

-Не зразу ми стали друзями, але тепер нас...(не розлити водою).

- Сашко важко дихав, бо біг до школи ...(з усіх ніг).
- Перед концертом друзі мене заспокоювали, просили не хвилюва-

тись, а...(взяти себе в руки).

- Ми давно повинні були зробити цю справу, та все якось ...
- (руки не доходили).

«Заборонений прикметник»

Учитель диктує словосполучення іменників з прикметниками. Учні записують словосполучення. Словосполучення, у яких прикметники означають колір, писати заборонено.

Зоряна ніч, літній день, зелений гай, блакитне небо, осінній ліс, червона троянда, тихий вечір, сірий вовк, хитра лисиця, білий сніг, сумна розповідь, сильний мороз, коричневі черевики, веселий хлопчик, скромна дівчинка.

«Абетка і арифметичні дії»

Слово *літо* перетвори на слово *зима*!

Л І Т О

- - - -

6 1 6 18

З И М А

«Хто більше?»

Записати якнайбільше слів, у яких:

- початковий звук – голосний;
- не повторюється жоден голосний;
- є лише один голосний, що повторюється декілька разів.

«Логогрифи»

Я – одиниця довжини,

і висоти, і глибини.

А голосний додайте –

і швидше у вагон сідайте! (Метр – метро)

В майбутнє тебе я покличу,

задумливим стане обличчя.

Та встав голосний лиш, і я –

звичайне жіноче ім'я. (Мрія – Марія)

Не знайти без мене ходу

через прірву, через воду.

З “о” я зовсім інше слово –

житло людям дасть готове! (Міст – місто)

Летіла птиця на морозі,

над хатами зимовим днем,

згубила літеру в дорозі

і стала ... цифрою з нулем. (Сорока – сорок)

Завдання - жарти:

Чого немає у вола, а є в корови. кози, коня? (Звук [к])

Із назв яких двох літер, що позначають приголосні звуки, можна приготувати смачну їжу? (“ка” “ша”)

За який приголосний потрібно сховати інший приголосний, щоб водночас вистрілило багато рушниць чи гармат? (за “л” “п”)

Від назв яких двох літер, що позначають приголосні звуки, стає спекотно, гаряче? (“Пе” “че”).

Що стоїть між “підлогою” і “стелею”? (Літера “і”)

Що слід зробити, щоб “майка” полетіла? (Замінити літеру “М” на “Ч”)

Як написати слово *робота* за допомогою 5 літер? 4 літер?(Праця, труд)

Які абетки складаються з 6 букв? (Азбука, абетка)

Розшифруй слова

Префікс від слова *здружитись*, корінь від слова *зав'язь*, суфікс від слова *млинок*, закінчення, як у слові *огірок*. (**Зв'язок**)

Префікс від слова *скосити*, корінь від слова *запізнитися*, суфікс від слова *тлумачення*, закінчення, як у слові *каміння*. (**Спізнення**)

Сканворди словникових слів:

с	б	е	в	е	л	о	с
---	---	---	---	---	---	---	---

е	к	т	к	х	ш	о	и
н	у	о	о	в	е	ф	п
д	а	н	л	и	р	а	е
п	п	и	е	л	с	й	д
ш	я	р	к	и	т	р	р
е	ц	і	т	н	а	а	а
н	и	г	и	в	о	і	д

к	у	к	у	р	у	д	з
д	е	л	р	е	ч	о	а
е	к	е	е	т	р	е	ч
ц	т	р	и	м	е	м	х
и	к	и	н	у	л	и	а
м	а	и	н	и	ц	й	т
е	к	р	п	і	я	р	е
т	р	к	и	т	и	т	а

«Бумеранг»

Слово записати у два стовпчики: перший стовпчик – зверху донизу по одній літері, другий стовпчик – знизу доверху, одна літера навпроти іншої. Проміжки між літерами слід заповнити так, щоб утворити нові слова, у яких перша й остання літери збігаються із написанням.

О   се   Л

Р   ожев   Е

Е   скалато   Р

Л   іт   О

РОЗДІЛ II. ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Конспект уроку української мови в першому класі

Тема: Звук «о», буква «О». Звуковий аналіз слів.

Мета: удосконалювати навички звукового аналізу слів; працювати над розширенням кругозору; збагачувати словниковий запас; розвивати фонематичний слух, зв'язне мовлення, пам'ять, увагу; виховувати інтерес до навчання.

Обладнання: малюнок Колобка, книжка «Колобок», плакат «Буквоград», малюнки шкільних речей.

Хід уроку

I. Організація класу

Стали, дітки, підтягнулись,

Один одному всміхнулись,

Сіли всі рівненько,

Попрацюємо гарненько.

II. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми і мети уроку

- Діти, сьогодні ми будемо подорожувати з казкою. Тому всі повинні бути уважними, активними, добре знати вивчені звуки і букви.

III. Актуалізація опорних знань учнів

«Бліц-турнір»

- Що ми чуємо навколо себе? (Звуки)
- Якими бувають звуки? (мовними та немовними)
- Якими бувають мовні звуки? (голосними та приголосними)
- Якими бувають приголосні звуки? (твердими і м'якими)
- Що вийде, якщо подружити голосний та приголосний звук? (склад)
- Чи може бути склад із одного звука? (так)
- В якому випадку? (коли звук голосний)
- Що можуть підказувати нам голосні звуки в словах? (кількість складів)
- Як називається значок, що свідчить, який склад потрібно вимовляти голосніше? (наголос)
- Що таке звук?
- Чим записуються звуки? (буквами)

IV. Основний зміст роботи

1. Мовна зарядка

- Послухайте віршик.

Оленя одне блукало,
оленя когось шукало.

Оля Олю запитала:

- От кого воно шукало?

Оля Олі каже прямо:

- Оленя шукало маму!

- Який звук найчастіше звучить у цьому вірші?

- Який це звук? Якою буквою він позначається?

- Де в Буквограді мешкає буква «О»?

- Для чого нам необхідно вивчати звуки та букви?

2. Розгадування загадки.

Що втекло від баби з дідом,
Не сиділо на вікні,
А зустрілось з зайченятком,
Й ну співають йому пісні! (Колобок)

- Назвати голосні звуки у слові Колобок.

Фізкультхвилинка

3. Гра «Впіймайте голосний»

- Я буду вимовляти слова, а ви їх уважно слухайте і називайте голосні.

(Дід, баба, борошно, тісто, доріжка, вовк, ведмідь, зайчик, лисиця, пісня)

- З якої казки ці слова?

- Як закінчилась казка?

- А я знаю цю казку трохи інакше, і ви допоможете її розказати.

4.Гра «Розгадайте слово»

- Зіскочив Колобок із вікна і покотився по доріжці. Котився, котився і прикотився до одного будинку. Здогадайтесь, до якого?

- Зберіть це слово за першими звуками:

Шапка, кофта, обруч, лист, азбука.

Моделювання слова «школа»

5.Гра «Хто найбільше?»

- Закотився Колобок до школи. Котиться, котиться і побачив відчинені двері 1 класу. Закотився Колобок у клас. Ось який він! (показую малюнок) Колобок дізнався, що потрапив на урок читання, де дітки вивчають букву «О». Учитель дав завдання назвати шкільні речі, в яких зустрічається звук «о». Зовсім розгубився наш герой! Давайте допоможемо Колобкові. **(Зошит, олівці, фломастери, портфель, альбом, щоденник, обгортка)**

- Молодці! Я теж вирішила допомогти Колобкові і дібрала малюнки таких шкільних речей. (На дошці малюнки шкільних речей).

- Чи підйдуть мої речі? Чому? (немає звука «О»)

Моделювання слова «зошит»

6.Гра «Так чи ні?»

- Діти, давайте допоможемо Колобку дати відповіді. Всі приготували кольорові олівці, обирайте тільки ті, в назвах яких є звук «О». (Вчитель показує олівці та називає кольори, але такі, де немає цього звука. Наприклад: червоний - так, синій - ні.)

Фізкультхвилинка

7. Робота з Букварем (М.Д.Захарійчук - стор.46-47)

Робота над звуковими моделями слів: сова, сорока, горобець, удод.

- Як одним словом можна їх назвати? (птахи)

Моделювання слова «горобець»

V.Підсумок уроку

- Дуже сподобалось Колобкові у школі. А що сподобалось вам на уроці?

- Ви гарно попрацювали, тому заслужили на відпочинок. А наш Колобок повернувся до баби з дідом.

2.2. Конспект уроку української мови в третьому класі

Тема: «Правопис префіксів роз-, без-, з-, с-. Тренувальні вправи»

Мета: закріплювати вміння вимови і правопису префіксів роз-, без-, з-, с-;

виконати ряд граматико-словотворчих, лексичних вправ;
формувати вміння використовувати набуті знання у спеціально створених ситуаціях, вчити доодити свою думку;

збагачувати словниковий запас та формувати стилістичні вміння;

виховувати цікавість до вивчення рідної мови

Обладнання: мультимедійний супровід уроку, схеми - опори, картки для роботи в групах та для індивідуальної роботи, ілюстрація дуба, таблиці для словотворення.

Хід уроку:

1. Організаційний момент

Кличе в подорож дзвінок,
Щоб до знань зробити крок.
Станьте рівно, підтягніться,
Друзям щиро посміхніться.
На урок старання не забудьте взяти.
Сіли всі рівненько. Будем працювати.

2. Вправа «Очікування»

За технологією «Мікрофон»

- Чого ви чекаєте від цього уроку?

Яким буде наш урок?

А якими будемо ми?

- цікавим

- уважними

- продуктивним

- активними

- навчальним

- вдумливими

- добрим

- працюючими

А працювати будемо під гаслом зашифрованого прислів'я-розсипанки:

✘ ✘

ЗНА

ГО.

✘

ННЯ

-ЦЕ

✘ ✘

НЬО

✘

ДО

✘

А

СКАРБ,

✘ ✘

КЛЮЧ

ННЯ

✘

✘

ВМІ

✘

ТИСЬ -

ВЧИ

3. *Каліграфічна хвилинка*

- Урок почнемо без заминки з каліграфічної хвилинки.

В в Вв во ос се ен ни

Гра «Впізнай слово»

- Яке слово можна скласти із прописаних літер? (Восени)
- Які особливості правопису? (пишемо разом, ненаголошений звук позначається буквою Е) - Запишіть .
- Які природні явища можна спостерігати восени? (слайд)
- Восени клубочаться тумани. Восени жовкне і опадає листя.

4. *Мотивація навчальної діяльності.*

Листя падає додолю.

Засинає ліс і поле.

Вже на дубі три листочки
До зими лиш три деньочки.

- Подивіться на наш дуб. (Ілюстрація дуба без крони) - Який він? (сумний, невеселий) - Чому?

- Творення слів за таблицею. **Гра «Одягни слово»**

... радісний   ... листий   ... дягнений

(безрадісний, безлисий, роздягнений)

- Давайте розвеселимо цього велетня. А допоможуть нам чарівні листочки «роз-», «без-», «з-», «с-», які прилетіли до нас з Країни Префіксів.
- Що таке префікс?
- Для чого він служить?

5. Повідомлення теми і мети уроку.

- Сьогодні на уроці разом з префіксами роз-, без-, з-, с- ми творитимемо нові слова. Наше завдання - вчитися їх правильній вимові і правопису

6. Актуалізація знань. (на дошці схеми – опори)

- Які особливості правопису префіксів роз-, без- ?

В   **роз-**   **і**   **без-**   **не**
забувай:

Завжди букву З вживай!

- Коли пишемо префікс С-? А коли - З-?

- Ще одне правило слід пам'ятати:

У словах на букви К, також П, Т, Ф і Х

Тільки префікс С- писати!

6. Колективна творча робота.

- Запрошую вас в Осінню казку. Складемо її разом. Я починаю ...
« Одного разу побачили чарівні листочки невеселого дуба , заметушились і утворили нові слова. - Які? (словотворення за таблицею)

Гра «Словотворці»

... страшний   ... гойдує
... фарбувала   ... ховались
... донне   ... сипає

(безстрашний, розфарбувала, бездонне, розгойдує, сховались, розсипає)

« І сталося диво: на дубі з'явилась пишна крона. (прикріплюю)

Велетень розвеселився, розшумівся. Розкрию вам секрет: чим більше слів ми утворимо з нашими префіксами, тим пишніша буде крона у дуба.

- Складемо розповідь про дуб з утвореними словами. Договоріть речення.

- На узліссі стоїть .... (безстрашний дуб).
- Осінь .... (розфарбувала його листя) у брунатний колір.
- Простягає велетень міцні гілки у ... (бездонне небо).
- Він стиха ... (розгойдує гілки), щоб не потривожити пташок, які ... (сховались у його кроні).
- Міцненькі жолуді, майбутні дубки, татусь щедро ... (розсипає навсібіч).

7. **Узагальнення і систематизація знань. Утворення і запис словосполучень.**

- Залишимо наш дуб пишатися своєю міццю. Прогуляємось осіннім лісом разом з казковими префіксами.
- Утворіть з їх допомогою нові слова. – Яких лісових мешканців пригадали?
- Запишіть словосполучення. Позначте префікс. (слайди)

Гра «Впіймай слово!»

Роз - нюхує (лисиця)	С - ховалася(сорока)
Роз - лючений (ведмідь)	С - крадається (вовк)
Роз - косий (заєць)	С - ховалися (гриби)

8. **Фізкультхвилинка з елементами дихальної гімнастики.**

Потемніли крони сосон,
тихо сіються дощі,
Оголила пізня осінь
і дерева, і кущі.

- Придивіться, онде на тоненькій гілочці у затишку сонно дрімає один однісінький листочок. Аж тут він затріпотів. Це вітерець – пустунець тихенько підкрався до нього. Спочатку легенько дмухнув на листочок: - Не спи! (Діти легенько дують на листочок)

Потім подув сильніше: - Чуєш, не спи! (дують сильніше) – Краще подивись, яке навколо роздолля! Давай політаємо!

Вітерець дмухнув так сильно, що листочок легко злетів над верхівками дерев:

- Який простір! (Діти глибоко вдихають, тягнуться вгору, завмирають на 2-3 с)

- Наступної миті підступний вітерець ухнув і з усієї сили жбурнув наш листочок на землю. (Діти голосно видихають зі звуком «УХ!», присідають і завмирають)

Наш мандрівник опинився на м'якому килимі з опалого листя. Він трохи полежав, віддихуючись від стрімкого падіння. (Швидко вдихають і видихають) Аж тут почув легке сопіння і тупотіння. (Вдихи носом, ніби винюхують їжу, випускають повітря через рот).

- Так це ж їжачок! Щоб краще бачити, що відбувається навколо, їжачок випростався (руки вгору – вдих) і раптом швидко згорнувся клубочком (Присідають, обхоплюють коліна)

- Що сталося? Чому злякався їжак?

- Це над галявиною закружляла сова. (вдих – руки повільно вгору до плечей, вдихають «ух – ху – ху!», повільно видихають, опускаючи руки) – 8

разів

- Втомилась хижачка, сіла на міцну гілку дуба. (Діти сідають на стільці, руки опущені. Швидкий вдих – руки долоньками вгору до пахв, потім «крильця» опускаємо, видихаючи)

- Сова почала розминати втомлені крила і одночасно роздивлятися навколо.

(Обхопити плече, розім'яти м'язи. Обернути голову і поглянути через одне плече, потім – через інше. Опустити голову на груди, дихати глибоко. Повторити вправу, розминаючи інше плече.)

Нарешті сова задрімала. На галявині запанувала тиша.

9. Робота в парах. Гра «Вчитель».

- Ой, що це за руденький вогник миготить між гілками? Та це ж білка!
- Пригадайте: « Білка безжурно у хованки грає.

Білка на зиму горіхи збирає.»

- Давайте зазирнемо до лісової школи і попрацюємо там вчителями.
- Поясніть її учням, як писати слово «збирає». (слайд)
« У слові ЗБИРАЄ пишу префікс З- ,тому що корінь починається літерою Б. Префікс С- пишеться тоді, коли корінь починається літерами К,П, Т, Ф, Х.

- А тепер перевірте, чи правильно написали слова з префіксами З- , С- учні лісової школи. Якщо побачите помилку, обов'язково виправте її.

(робота в парах на картках із зображенням звірят)

(Картка: **Відшукайте помилки. Виправте їх.**)

	зтрусили	зкинули
зірвали		
зжували	зсипали	сгризли
	схвалили	зчепили
спакували	зфотографували	

- У яких словах побачили і виправили помилки? (слайд)

(струсили, скинули, згризли, сфотографували)

10. Самостійна робота на картках.

«Дзвенить струмочком рідна мова.

Усі слова відомі в ній.

Ти написати кожне слово

у мові правильно зумій.

Гра «Будь уважним!».

- Виконайте завдання осіннього листочка: вставте префікси З- або С- у слова і не помиліться самі.

	I варіант		II
варіант		ховали	
кінчили	_ палахнула	_ кип'ятила	_ цідили

ліпили		формували		губила	
чистила		горнули		плели	
		формувала		чепили	
сунули		двинули		тривожили	

11. Гра «Пошуковці».

- Я пропоную вам пограти у гру, назву якої дізнаєтесь, склавши «розсипанку».
- *Відшукайте слово з префіксом БЕЗ-* (слайди)
                   ...плетена   ... печена   ... хмарна   ...фарбована
- *Утворіть прикметники, запишіть.*

Без шуму(безшумний), без барв (безбарвний), без краю (безкрай), без крил (безкрилий), без людей (безлюдний), без захисту(беззахисна).

- *Відшукайте слово з префіксом РОЗ-*
   ...ділля   ... соння   ... мальовка   ...турботний

12. Запишіть слово «розмальовка», визначте будову слова.

13. Підсумок уроку. Релаксація.

- Завершується урок . Чи був він цікавим?
- Подякуємо йому аплодисментами. - Що саме сподобалось?
- Хто з вас міцно потоваришував з нашими помічниками префіксами.
- Як ви писатимете слова з префіксами РОЗ- та БЕЗ-?
- Коли писатимете префікс С-? А коли - З-?
- Чи задоволений вашою роботою дуб - велетень? (Так, написали багато слів з префіксами, отже, його крона стала ще пишнішою)
- Якщо і ви задоволені своєю роботою, намалюйте на полях смайлика.

14. Домашнє завдання : с. 99, вправа 230

ВИСНОВКИ

Найефективнішими є ті уроки української мови, на яких використовують різноманітні форми роботи, збагачують їх знахідками своїх творчих надбань. В.О. Сухомлинський писав —До кожного учня треба підійти , побачити його труднощі , кожному необхідно дати тільки для нього призначене завдання|| . У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися. самостійно думати, розвивати увагу, пам'ять, мислення. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні. Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі створюється доброзичлива обстановка, бадьорий настрій, бажання вчитися.

Плануючи урок, учитель повинен враховувати можливості кожного учня, добирати ігри та вправи , які були б цікаві й зрозумілі, посильні для виконання кожній групі учнів. Виконувати вправи можна усім класом, групами, парами, працювати індивідуально . На уроках я використовую тренувальні вправи різні за ступенем складності і творчості, які допоможуть кожному учневі удосконалювати знання , уміння і навички, розвивати пам'ять, увагу і мислення.

Ігри на уроках української мови можна використовувати для ознайомлення дітей з новим матеріалом та для його закріплення, для повторення раніше набутих уявлень і понять, для повнішого і глибшого їх осмисленого засвоєння, формування графічних умінь та навичок, розвитку основних прийомів мислення, розширення кругозору.

Систематичне використання ігор та вправ підвищує ефективність навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко Т.В., Качан Л.В., Манюк Л.В. Зошит-посібник з початку грамоти та розвитку мовлення. Дзвіночок. 1 клас. Частина перша. – Суми: Козацький вал, 2002. – 76 с.
2. Ільяницька Л.С. Ігрові проблемні ситуації. // Школа. – 2004. – №7. – С. 27-28.
3. Каніщенко А.П. Будова слова та матеріал для проведення підготовчої роботи в букварний період. – К.: Освіта, 1989. – 156 с.
4. Каніщенко А.П., Кубинський М.В., Сокирко М.В. Уроки читання в букварний період. – К.: ВИРІЙ, 1999. – 112 с.
5. Методика вивчення української мови в школі / під ред. О.М. Беляєва. – К.: Рад. Школа, 1987. – 112 с.
6. Методика викладання української мови. Навчальний посібник / за ред. С.І. Дорошенка. – К.: Вища школа, 1992. – 143 с.
7. Одинцова, Галина Степанівна. Цікаве мовознавство для молодших школярів :
8. Посібник для вчителя / Одинцова, Галина Степанівна, Кодлюк, Ярослава Петрівна. – К. : Наш час, 2006. – 123 с.
9. Орап М.О. Комплексний підхід до розвитку мовлення першокласників у період навчання грамоти / Автореферат дисертації. – К., 2000. – 20 с.

10.Петрушина, Лідія. Ігри та цікаві завдання з прислів'ями й приказками на уроках // Початкова освіта. - 2004.- №45. - Вкл.- С.1-13.

11.Прищепка К.С. Навчання грамоти в 1 класі (Методичні рекомендації до підручника "Буквар"). - К.: ФОРУМ, 2001. - 143 с.

12.Сапун Г.М. Пачашинська М.О. Уроки навчання грамоти. - Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. - 160 с.

13.Сурова, Тіна Іванівна. Основи розвивального навчання на уроках мови у початкових класах / Кам'янець-Подільський державний університет. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2004. - 132 с.

14.У світі казкової граматики : нестандартні дидактичні матеріали з української мови // Початкова освіта (Шкільний світ). - 2007. - № 22. - С. 1-24.

15.Філімонова, Любов. Мандрівка до королівства слів : Ігри на уроках мови // Початкова освіта. - 2004.- №48, груд. - С.4-7.

16.Харченко, Наталя. Щоб діти вміли міркувати : Дидактичні ігри й мовленнєві вправи // Палітра педагога. - 2001.- 2. - С.4-6.

17.Шаповал, О.Є. 30 найцікавіших завдань з української мови // Розкажіть

онуку. - 2006.- №1-2. - С.48-53.